

GYŐRFFY BALÁZS, 1938–2012

2012. október 25-én, rövid betegség után meghalt Győrffy Balázs, Angliában élő magyar fizikus, a Bristoli Egyetem emeritus professzora, az MTA külső tagja, nekem kedves, régi barátom.

Balázs az 1952–53-as tanévben gimnáziumi osztálytársam volt a Madách Gimnáziumban. Év vége felé egy tanárunk hangzatos kommunista propagandaszövegére gúnyos megjegyzéssel reagált, a tanár megijedt, hogy ha ezt szó nélkül hagyja, abból neki lehet baja, és kicsapatta az iskolából. Így a további három évet már nem velünk járta, hanem a Piarista gimnáziumban, ott is érettségizett velünk egy időben, 1956-ban. A forradalom után elhagyta az országot, és az amerikai Yale egyetemre került, kiváló úszóként sportösztöndíjjal. Bár kézzel-lábbal próbálták lebeszélni arról, hogy ezt az ösztöndíjat olyan nehéz szakmában tegye kockára, mint a fizika, ő kitarzott a villamosmérnök-fizikus szak mellett. PhD témának először azt ajánlották neki, hogy vegyen részt egy olyan eszköz kidolgozásában, amivel az ember a tévéjét a karosszékéből vagy akár az ágyból kapcsolgathatja anélkül, hogy oda kellene menni a készülékhez. Balázs felháborodottan elutasította, hogy ilyen képtelen ötletre fecsérelje az energiáját, és az akkor már Nobel-díjas Willis Lambnál (a Lamb-shift felfedezőjénél) kötött ki, ahol gázlézerek működésének nyomásfüggéséből szerezte PhD fokozatát.

A továbbiakban újra közbeszólt a politika: Balázs részt vett egy tüntetésen a vietnami háború ellen, amiről a felsőbbség felháborodással értesült, elvették az ösztöndíját, és bár közben amerikai állampolgár lett, újra veszélyben érezhette tudományos karrierjét. Így újabb országváltás mellett döntött: Angliába utazott posztdoktori állásra, és ott is maradt, 1970-től élete végéig a Bristoli Egyetem oktató-kutató kollektívájának mindenki által szeretett és becsült tagjaként. Korlátokat nem tűrő szellemére jellemző módon azonban mindvégig megtartotta amerikai állampolgárságát, mondván, hogy így „polgár” lehet, nem „alattvaló”. Ez

nem zavarta abban, hogy aktív tagja és időnként lelkes kampányolója legyen az angol munkáspártnak.

Győrffy Balázs kutatási területe az angliai kezdetektől fogva az elméleti szilárdtestfizika volt, emlékezetes munkái közé tartozik a fémek szupravezetés átmeneti hőmérsékletének talán első kvantitatív meghatározása az elektron-fonon csatolás első elvekből való kiszámításán keresztül. Nevéhez fűződik még 1970-ből egy kiemelkedően sikeres módszer ötvözetek sávszerkezetének számítására, és ennek későbbi részletes alkalmazása az ARPES (szögfeloldott fotoemissziós spektroszkópia) mérések kiértékelésére; jelentős munkákkal vitte előbbre a fémek ferromágnesek elméletét is.

Egyetemi oktatóként nagyszerű előadásokat tartott, személyes tanítványai és más együttműködő partnerei fáradhatatlan, lelkesítő munkatársként emlékeznek rá. Vizsgáztatóként azonban kíméletlen volt, egy megemlékező szavával szólva „nem ejtett hadifoglyokat”, nem viselte el, hogy valaki zavaros tudással kerüljön ki a keze alól.

Balázs élete fantasztikus keveréke volt a kutatás-oktatás mindennapjainak és a világ többi dolgainak.

Színész nő feleségén keresztül kiterjedt baráti köre tett szert a színházi világban is, így lett szakmai tanácsadója *Michael Frayn* drámaíró itthon is többször előadott *Koppenhága* című, *Bohr* és *Heisenberg* háború alatti találkozása körül forgó színdarabjának. Gyakran látogatott haza szakmai programokra, ösztöndíjat hozott létre végzős magyar egyetemi hallgatók egyéves bristoli tartózkodására és állandó jelenlétével gondoskodott róla, hogy ezt az évet szépen és hasznosan töltsék el, de a gimnáziumi osztálytársak találkozóinak is rendszeres résztvevője volt. 2009-ben korosztályos (70–74) Európa-csúcsot ért el 200 méteres gyorsúszásban.

Balázs haláláról két hónapos késéssel hallottam. Megnézhettem a Bristoli Egyetemen tartott megemlékezésről készült videót¹. Én még gyászrendezvényen ennyi humoros anekdotát, a hallgatóság részéről ilyen felszabadult nevetést nem hallottam, és gondolom, nem is fogok. Ez részben a miénktől eltérő angol hagyományoknak is betudható, de nagyobb részt Győrffy Balázs sodró életerejének, a belőle áradó kifogyhatatlan derűnek. Nyugodjék békében.

Gesztli Tamás

¹ Megtekinthető a *Fizikai Szemle* honlapján, az e számról készült részben.